

УДК 061.2(477):37"1921/1939"

КОМАРНИЦЬКИЙ Ярослав – кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри правознавства, соціології та політології, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка (komyaroslav@gmail.com)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8043-9248>

DOI: <https://doi.org/10.24919/2312-2595.42.163523>

ДІЯЛЬНІСТЬ ФІЛІЇ ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА» В ДРОГОБИЧІ (1921–1939)

***Анотація.** У статті висвітлено процес відновлення діяльності й функціонування Дрогобицької філії товариства «Просвіта» у період між двома світовими війнами, показано їх керівний склад. Встановлено, що товариство проводило роботу у складних умовах, коли польська влада створювала штучні перешкоди у діяльності філії, визначено негативний вплив лівих політичних сил на просвітницький рух. З'ясовано, що керівництво філії «Просвіти» відповідально ставилося до підбору кандидатур на посаду управителя канцелярії, створювало у Дрогобицькому повіті читальні та контролювало їх діяльність. Для членів читалень філія у Дрогобичі організовувала популярні навчання загальної освіти та курси самоосвітніх гуртків.*

З'ясовано особливості відзначення ювілеїв та національних свят товариства, їх вплив на формування національної свідомості українців. Керівництво філії намагалося залучити до участі у заходах найбільшу кількість краян, що служило важливою складовою консолідації суспільства. Доведено, що філія товариства виконувала провідну роль у культурно-просвітницькому житті краю й реалізації національних прагнень українства.

***Ключові слова:** Дрогобич, товариство «Просвіта», філія, міжвоєнний період, просвітницька діяльність.*

Постановка проблеми. У міжвоєнний період товариство «Просвіта» відіграло важливу роль у самоорганізації і самозахисті українців з метою відстоювання національних інтересів. Здій-

снюючи активну просвітницьку діяльність серед населення, «Просвіта» була джерелом утвердження національної свідомості, сприяла формуванню української еліти з державницьким мисленням, відстоювала права та свободи галичан. Актуальність заявленої теми визначається ще й тим, що просвітянський рух відіграє особливо важливу роль у період побудови демократичної, правової держави, а його організаційна спадщина, досвід і праця – важливі для сучасних громадсько-політичних діячів у справі розбудови громадянського суспільства в Україні.

А, отже, набутий досвід проведення культурно-просвітницької роботи філіями та читальнями «Просвіти» у міжвоєнний період дає змогу повніше осягнути суть, значення й роль громадських організацій у сучасній Українській державі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У незалежній Україні тему діяльності «Просвіти» у Західній Україні між воєнного періоду досліджує значна кількість науковців. Про діяльність Дрогобицької філії товариства є деяка інформація в чотири томному виданні «Дрогобиччина – земля Івана Франка», зокрема спогади І. Скочиляса [11], М. Гаврилюка [2] та інших. Проте вони не мають джерельної бази. Щодо дослідження громадського руху, зокрема, діяльності товариства «Просвіта» на Дрогобиччині, то можна виділити публікації Т. Бордуляка [1], М. Галіва [3; 4], І. Зуляка [17], Я. Комарницького [16], І. Чави [13], М. Шалати [14], О. Швед [15] та інших. Однак аналіз історіографії дає підставу зробити висновок, що вказані публікації відображають лише деякі аспекти зазначеної теми.

Щодо джерельної бази дослідження, то автором уперше введено до наукового обігу значну кількість важливих архівних документів (ЦДАУ у Львові, ф. 348 Товариство «Просвіта» м. Львів), опрацьовано матеріали в часописі «Діло», які дали можливість об'єктивно дослідити організаційні засади та культурно-просвітню діяльність філії «Просвіти» в Дрогобичі, всебічно розкрити їхню роль і місце у західноукраїнському суспільстві міжвоєнного періоду.

Мета статті. Розкрити процес становлення і діяльність Дрогобицької філії товариства «Просвіта» у міжвоєнний період.

Філія товариства «Просвіта» в Дрогобичі була заснована 6 липня 1903 р., головою вибрали о. М. Бачинського. У наступні

роки головами філії товариства були Я. Олесницький, знову о. М. Бачинський та В. Чапельський. Як писав один із діячів «Просвіти» В. Мудрий: *«Просвіта» у своїх початках здійснювала свої завдання в дуже важких та несприятливих обставинах, маючи проти себе сильний тоді москвофільський табір та польську адміністрацію і все галицьке поміщицтво, що противились ширенню освіти серед нашого народу»* [7, 2]. У період Першої світової війни та з приходом польських військ діяльність товариства на певний період була припинена. Після поразки українських національно-визвольних змагань і втрати державності польська влада чинила опір відновленню діяльності «Просвіти».

Дрогобицька філія «Просвіти» відновила діяльність у 1921 р., під головуванням громадсько-політичного і державного діяча А. Горбачевського (1856–1944). На зборах у вересні 1921 р. обрано такий виділ (керівний орган) філії: В. Чапельський (голова), І. Кобилецький, Р. Скибінський, Й. Романяк, М. Митчин, Г. Олексівський, В. Шах, В. Михалевич, С. Артимович, О. Левицький. Треба зазначити, що на початку 1920-х рр. на Дрогобиччині вагомі впливи мали ліві політичні партії. На загальних зборах філії «Просвіти» 21 січня 1923 р. обрано повністю «соціал-демократичний виділ» у складі: Р. Скибінського, С. Артимовича, І. Кондратова, І. Кобилецького, Л. Кондратівну, Г. Олексівського, В. Шиха [15, 137]. З метою ознайомлення із ситуацією просвітнього руху Головний виділ «Просвіти» у Львові відрядив до Дрогобича В. Мудрого, який у звіті про поїздку 7–8 липня 1923 р. зазначав, що *«в розмові з громадянами Дрогобича про причини їхнього невдоволення з такого вибору виділу філії мені було заявлено д-ром Пацлавським, адвокатом, та д-ром Чапельським – тамтешнім лікарем, що хоч і збори філії та вибір виділу відбулись нелегально, згідно неправильно, то вся вина за вибір цього виділу лежить таки на українській дрогобицькій інтелігенції, яка від роботи відтягується, не виказує на жодному полі ані крихітки ініціативи та спочиває, вже нагружена в стан якоїсь сонливості та невразливості на народні потреби»* [15, 137]. Як бачимо, на початку 1920-х рр. більшість української дрогобицької інтелігенції не проявляла ініціативи й бажання займатися культурно-просвітницькою роботою. Причинами байдужості, на на-

шу думку, було те, що участь у діяльності товариства вимагала витрат вільного часу, а часто й коштів, яких не було, а дехто не мав ні відповідної освіти, ні досвіду, щоб проводити просвітянську роботу.

Структура управління товариства у Дрогобицькій філії «Просвіти» складалася з обраних загальними зборами: голови, заступника, секретаря, касира, бібліотекаря, членів виділу; працювали також канцелярія, бухгалтерія, редакція бюлетенів, лостратори для роботи з читальнями. Для кращої інформованості читалень «Просвіти» про просвітянське життя на Дрогобиччині філія у період активізації своєї діяльності (1933–1939) видавала «Бюлетень Філії Товариства “Просвіта” в Дрогобичі».

З поверненням до Дрогобича адвоката С. Витвицького (1894–1965), ситуація в просвітньому русі змінилася. 3 листопада 1924 р. на загальних зборах філії «Просвіти» було обрано керівний склад виділу: голова – д-р С. Витвицький (незмінним головою товариства він обирався увесь міжвоєнний період); заступник голови – д-р І. Блажкевич, адвокат у Дрогобичі; секретар – І. Полотнюк, управитель школи у Дрогобичі; касир – д-р В. Чапельський, лікар у Дрогобичі; бібліотекар – Ю. Дроздовський, повітовий суддя; члени виділу: С. Кулиняк та С. Артимович – обоє господарі у с. Воля Якубова. Заступники членів виділу: В. Гута, господар у Трускавці; В. Ковальчик, господар у Болехівцях; О. Кобільник, господар у Ріпчицях [1, 17]. Про діяльність С. Витвицького у вказаний період В. Пацлавський згадував: «... Почав наново тяжку, виснажуючу працю у занедбаній канцелярії, але передусім – на культурно-просвітницькому полі, коли-то дослівно треба було пересідати з одної хлопської фіри на другу, бо треба було стояти уважно на сторожі перед підривною роботою місцевих демагогів-сільробів, льокальних амбітників та інших деструктивних елементів... Під його трудящими руками Дрогобич став одним із перших повітів у Західній Україні» [14, 290].

Польська поліція постійно слідкувала за діяльністю керівництва виділу товариства та читалень, інформуючи дрогобицьке староство та вищестоящі інстанції про обрання керівних органів, з'ясовувалися настрої, ставлення до Польської держави. З при-

воду загальних зборів філії «Просвіти» Дрогобицьке староство зробило детальну доповідь про це зібрання товариства, зазначивши у повідомленні президії львівського воєводства, що на зустрічі були присутні приблизно 70 осіб, серед яких – 20 комуністів. Із вступним словом виступив д-р В. Чапельський, який коротко висвітлив ціль та мету товариства. У своєму виступі голова товариства «Просвіта» у Львові професор М. Галущинський зазначив: *«головний акцент товариство повинно найбільше покласти на кількість членів, але не тільки на так званих паперових, але і таких, котрі б були готові до праці у разі потреби і могли б допомогти товариству фінансово»* [13, 88].

Виділ філії щороку скликав загальні збори, про що за місяць повідомляв Головний виділ. Так, загальні збори філії товариства, які відбулися 29 червня 1932 р. у Народному домі, розпочалися о 9 год. панахидою по бл. п. М. Галущинському. Співав хор «Дрогобицький Боян». Більше 100 присутніх стоячи слухали виступ С. Витвицького, який теплими словами згадував М. Галущинського і Ю. Романчука. У звіті голова зазначив рішучий занепад лівих впливів, які на зборах були представлені 9-ма особами і обмежувалися особистими нападами. Також відзначено створення: однієї жіночої та трьох секцій молоді, 32 драматичних гуртків (187 вистав), 9 хорів (19 концертів), одного духового оркестру; отримано: 6 846 книжок у читальняних бібліотеках і 114 часописів [II, 18; 5, 5].

На загальних зборах 22 травня 1936 р. було внесено деякі зміни до керівництва дрогобицького товариства: виділ філії «Просвіти» і надалі очолював С. Витвицький (уже тодішній посол до польського сейму від УНДО); містоголовою став о. ігумен С. Бараник; секретарем – А. Максимович, колишній посол до сейму, голова руханкового товариства «Сокіл»; скарбник – дир. П. Новосельський; контролер – д-р І. Блажкевич; заступники: дир. М. Білас, О. Угрин, І. Гарасим'як (Доброгостів); контрольна комісія: О. Бойко, дир. М. Дворянин, дир. І. Михаць; члени: І. Бурко, Д. Німилович [II, 185; 10, 220]. У наступні роки на загальних зборах переобиралися заступники виділу філії. Так, 5 червня 1937 р. ними стали В. Ясеницький, А. Гладилович та П. Сенів

(господара з Млинків Шкільникових) [III, 16, 17, 22], а від 18 червня 1938 р. – М. Трач з Доброгостова та М. Перхун зі Старого Села [III, 84].

Назвемо делегатів від Дрогобиччини на загальні збори товариства «Просвіта» у Львові (їх, напевне, можна вважати найактивнішими просвітянами) у 1932 р.: С. Витвицький, І. Блажеквич, Р. Савойка, о. С. Бараник, В. Городиський, С. Сасик, Л. Ортинський (господар, Уличне), К. Жагалик (господар, Доброгостів), А. Максимович (Борислав); делегати читалень: о. І. Паньківський (парох, Більче), В. Кобрин (господар, Воля Якубова), А. Средик (господар, Далява), М. Кобільник (господар, Довгек/Меденич), І. Городиський (студент права, Дрогобич, вул. Стрийська), Д. Шмігельський (дир. Дрогобич, вул. Війтівська Гора), о. О. Гадзевич (катехит, Дрогобич, вул. Івана Франка), о. Л. Бодревич (парох, Уличне II), О. Солюк (Борислав), Б. Антонович (Мразниця), А. Черник (Губичі) [II, 9].

Керівництво філії «Просвіти» досить відповідально ставилося до посади управителя канцелярії, обираючи охочих її посісти на конкурсній основі. Кандидати мали відповідати таким вимогам: здобуття мінімум середньої освіти; проходження практики щодо ведення просвітніх справ; рекомендації осіб і установ [II, 193]. 1 січня 1937 р. до роботи у канцелярії приступив І. Скочиляс, (народився 18.11.1911 р. в Ніновичах, повіт Ярослав) з місячною оплатою 80 зл. та *«цілковитим покриттям суспільних зобов'язань філією»* [III, 2]. Оскільки обсяг обов'язків у канцелярії збільшувався, то залучали до роботи (безоплатно як практикантів) абсолювентів (випускники середньої школи) гімназій, зокрема М. Куйдича, Т. Зінко з Доброгостова [II, 143], М. Гуменного, С. Мудрик [III, 13]. Восени 1937 р. І. Скочиляса, який почав працювати як повітовий організатор та інструктор кредитових кооперативів у повіті, замінив на посаді Тарас Лялюк [II, 143].

Про принциповий підхід до посади керівника канцелярії свідчить вимога студентів до керівництва філії «Просвіти» на зборах 24 грудня 1934 р.: усунути з посади урядовця канцелярії В. Городиського, через те, що він *«в часі боротьби за український університет був бойкотований українським громадянством як національний зрадник»*, а також через інформацію в часописі

«Діло», пов'язану з процесом над Барановським, який міг бути поліційним конфідентом (донощиком). Через ці причини, заявляло студентство, – не можемо щиро з такою особою співпрацювати [II, 131]. Лист студентів був розглянутий на засіданні виділу філії 22 січня 1935 р. На ньому, зокрема, зазначалося, що серед 47 осіб, які підписалися під зверненням, тільки двоє, М. Куйдич та С. Модрицький, є членами «Просвіти», а отже, тільки їм потрібно дати відповідь на висловлені вимоги. Виділ односторонньо вирішив відмовити студентам у вимогах з таких причин: до студентів, які не підтримали бойкот щодо вступу в польський університет, то *«примінила українська суспільність свого роду амністії і того вчинку не вважає вже нині ніяким проступком»*, а щодо відсутності довір'я, то в листі не наведено жодного факту або доказу [II, 138].

Філіальний виділ створював у Дрогобицькому повіті читальні, вів за ними нагляд і дбав про їх розвиток. На них також покладался обов'язок збирати членські внески в повіті, з яких 25 %, а у виняткових випадках навіть і більше, направлялися до Головного виділу у Львові [I, 81]. У разі необхідності виділ філії скасовував рішення читалень, зокрема, 7 березня 1934 р. ліквідував Організаційну секцію у Бориславі, до якої входили читальні: Борислав, Борислав – вул. Щепановського, Гукова Гора, Мразниця, Губичі у зв'язку з тим, що *«названа Секція не вивязалася як слід зі свого завдання в організаційній діяльності»*, а читальні підпорядкував безпосередньо філії товариства. Про прийняте рішення було повідомлено Головний виділ, виділ Організаційної секції та читальні [II, 90]. У листі до Головного виділу від імені Організаційної секції в Бориславі С. Ніклевич писав, що філія не наводить жодних фактів їхньої бездіяльності. Далі повідомлялося: філія має двох урядовців на понад 50 читалень і більше 40 кружків; Організаційна секція – одного урядовця на 5 читалень і він може їм більше допомогти, ніж філія. Наведено також статистичні дані роботи секції: виголошено 47 рефератів, проведено 19 люстрацій, 5 імпрез у пам'ять Мазепи, 6 – Шевченківських концертів, організовано 4 дитячі садки, створено читальню «Просвіти» в Бориславі на вулиці Щепановського [II, 92–93].

Дрогобицька філія «Просвіти» для членів читалень організовувала популярні навчання. Оскільки «неписьменна людина»

не має ніякої ні національної, ні громадянської свідомості, то освітня праця виступала основою національного життя [9, 2]. Такі курси проводилися часто. Так, від 21 листопада до 15 лютого 1926 р. заходом філії «Просвіти» і при співучасті учительського збору української гімназії в читальнях на Стрийському і Лішнянському передмісті Дрогобича працювали безплатні курси. Для слухачів були прочитані лекції з української і всесвітньої історії, української і деяких західноєвропейських літератур, українського правопису, природи, деяких питань про устрій новітньої держави [8, 4]. 22 січня 1934 р. філія у Дрогобичі повідомляла Головний відділ, що відбулися 4 виклади загальної освіти для членів читалень «Просвіти», на яких кожного разу були присутні понад 100 слухачів і триватимуть вони до кінця квітня. Виклади з української літератури проводить директор української гімназії М. Бараник [II, 84, 85]. Для організації навчання дрогобичани зверталися до Головного відділу з проханням надіслати їм світлини до викладів з української літератури: «Похід Ігоря на половців», «Енеїда», «Захар Беркут», «Гайдамаки», «Тарас Бульба» [II, 58]. У 1935 р. відбулися 32 виклади з української історії, літератури, географії, гігієни і природничих наук, на яких були присутні 80 слухачів (найбільша кількість слухачів на одному з викладів – 149).

3–6 листопада 1935 р. на пропозицію філії «Українське гігієнічне товариство» (УГТ) провело гігієнічні виклади із аналогічною виставкою. Під час відкриття виставки до присутніх промовляли голова філії «Просвіти» С. Витвицький та голова УГТ М. Панчишин. З рефератами протягом 4 днів виступали: Р. Осінчук «Праця норвежських жінок на полі охорони народного здоров'я»; В. Чапельський «Про боротьбу зі смертністю»; М. Яремчишин «Туберкульоз дитячого віку»; В. Гарбовський «Гігієна села»; В. Чапельський «Нікотинізм і алкоголізм»; В. Чапельський «Про плекання немовлят і дітей»; М. Терлецький «Пошесні недуги»; В. Чапельський «Значіння і потреба гігієнічних вистав і викладів для нашого народу». Виставку відвідали понад 2 000 осіб, в основному учні навчальних закладів [II, 166–167].

Просвітні курси у Дрогобичі проходили також у січні – лютому 1939 р. (два рази денно) в Народному домі. Учасниками

були 23 особи з таких сіл: Болахівці, Дерезичі, Монастир Дерезицький, Станія, Снятинка, Підбуж, Доброгостів, Волоща, Дрогобич – вул. Франка. На курсах викладали: о. Я. Сеньківський про християнський світогляд та його значення у житті людини; д-р. С. Витвицький – національно-громадське виховання та читання і аналіз творів Т. Шевченка; проф. І. Бойчук – до чого змагає виховання та ведення самоосвітніх гуртків і «Молодої Просвіти»; Т. Лялюк – бібліотекарство; М. Фрайт – закон про товариства та пояснення статуту «Просвіти»; А. Максимович – режисура; М. Гуменний – характеристика; дир. М. Бараник – читання і аналіз творів «Борис Граб» І. Франка та «На руїнах» Лесі Українки; проф. П. Карманський – «Волинь» Самчука; проф. І. Чмола – географія та історія; С. Липинський – воєнна техніка і протилежунська оборона [Ш, 105–106, 112].

Дрогобицька філія займалася також організацією самоосвітніх гуртків у читальнях [6, 5]. Для поліпшення їхньої роботи виділ філії проводив планові іспити. Зокрема, 4 і 5 лютого 1939 р. іспит здавали члени гуртка з Ріпчиць (13 учасників, з них 7 хлопців і 6 дівчат, провідник гуртка П. Стецула) та Гаїв Вижніх (два гуртки: перший – 8 дівчат і 2 хлопці, М. Скоропад; другий – 5 дівчат і 4 хлопці, М. Борис). Іспити приймали: дир. М. Бараник – з історії, проф. П. Карманський – з літератури та проф. І. Чмола – з географії. Екзаменатори відзначили добрі знання членами гуртків матеріалу. Після іспитів С. Витвицький та М. Бараник у виступах наголосили на значенні освіти, завданнях самоосвітніх гуртків та закликали присутніх до подальшої праці над собою [Ш, 113–114]. В архівах знаходимо велику кількість документів, у яких філія та читальні товариства звертаються до Головного віділу з проханням надіслати їм підручники та художню літературу [Ш, 77, 78, 111, 112, 122, 122 зв.]. Оскільки забезпечити усі читальні необхідною літературою філія «Просвіти» не могла, тому з осені 1924 р. розпочала організацію пересувних бібліотек. При їх створенні комісія орієнтувалася на те, щоб вони ознайолювали населення з творами української літератури. Проведена робота давала результат: члени читалень, навіть малоосвічені, були прекрасно обізнані з українською історією, літературою, знали необхідний мінімум тогочасних правових документів. Розга-

луженою мережею курсів, самоосвітніх гуртків філія «Просвіти» сприяла формуванню у середовищі краян почуття національної гідності, прагнення до освіти й самоствердження.

Найбільш поширеною формою роботи філії й читалень «Просвіти» було відзначення національних свят. Особливостями урочистостей було намагання товариства залучити до участі у них найбільшої кількості членів, що служило важливою складовою у формуванні національної свідомості українства. Власне проведення святкувань у міжвоєнний період вимагало значних моральних зусиль, матеріальних коштів, тому об'єднувалися зусилля не лише «Просвіти», але й інших українських інституцій. Аналіз афіш, які збереглися в архівах, свідчить, що програми таких свят були різноманітні, але обов'язково включали Службу Божу з проповіддю, виголошення реферату, виступ хорового колективу, декламування, виставу.

3 квітня 1929 р. у Дрогобичі відбулося свято «Просвіти», що незважаючи на складні погодні умови, зібрало надзвичайно багато присутніх. Захід розпочався кантатою С. Людкевича у виконанні «Дрогобицького Бояна». Виступ голови «Просвіти» М. Галуцинського був переповнений фактами антиукраїнської політики місцевої польської влади. Український сенатор водночас виділив основні завдання української спільноти в освітній сфері. Завершив урочисту частину свята виступ С. Витвицького, який закликав до консолідації зусиль українців Дрогобиччини у відстоюванні конституційних прав [15, 3].

24 червня 1934 р. відзначено 30-річний ювілей створення філії «Просвіти» у Дрогобичі. Розпочався захід Службою Божою в Церкві Святої Трійці. Святочна Академія перетворилася на свято української пісні – виступили 11 хорів та понад 400 співаків [II, 102–104; 12, 2]. Ювілей був одним із найбільших і найчисельніших свят, які відбувалися в Дрогобичі за останні роки, та засвідчив піднесення культурно-мистецького життя в регіоні. Репертуарна політика просвітянських хорових гуртків зосереджувалася на творчості українських композиторів. Це сприяло піднесенню й утвердженню статусу української пісні, засвідчувало подвижницьку діяльність діячів культури і мистецтва навіть в умовах бездержавності. Готуючись до ювілею «Просвіти»

у 1938 р., дрогобицька філія звернулася до Головного відділу з проханням надіслати проект просвітянського прапора для обговорення [Ш, 14–15].

Окрім ювілейних святкувань «Просвіти», найчастіше Дрогобицька філія та читальні товариства відзначали роковини з дня народження Т. Шевченка, І. Франка, С. Петлюри, М. Шашкевича; свята – Української матері, свято хрещення України-Русі, Листопадового Чину, Дня Злуки, Крут тощо. 1 листопада 1934 р. в Дрогобичі у переповненому мирянами соборі Пресвятої Трійці було відправлено панахиду за душі полеглих у період Листопадового Чину. С. Витвицький виголосив реферат на національну тематику, акцентувавши значення в історії України періоду визвольних змагань 1918–1919 рр. [10, 3]. У 1935 р. філія товариства організувала дві видатні імпрези: святочну академію в честь Федьковича, присвячену конкурсу читальняних хорів, і Шевченківський концерт. Переможцем став хор з Гаїв Вишніх під керівництвом М. Смутного [6, 5]. Отже, культурно-просвітницька функція хорів була однією з найважливіших. Це сприяло вихованню національних почуттів, моральності, патріотизму, піднесенню рівня національної свідомості українців у боротьбі за самостійність і незалежність.

Висновки. Дрогобицька філія товариства «Просвіта» у міжвоєнний період виконувала провідну роль у культурно-просвітницькому житті краю, виконувала важливе завдання у сфері освіти, наповнюючи її змістовною працею для формування національної самосвідомості. Організаційний поступ філії характеризувався постійним розширенням мережі читалень товариства з метою надання культурно-просвітницькому рухові масовості й протистояв масштабній асиміляційній антиукраїнській політиці польської влади. Для підвищення фаховості членів читалень, філіяльний відділ організував популярні навчання загальної освіти, курси самоосвітніх гуртків.

Попри труднощі, просвітянська робота проводилася у різних формах, що сприяло консолідації української нації, було дієвим виховним засобом у роботі з молоддю, збереженні й примноженні історичної пам'яті народу. Все це сприяло формуванню у краян почуття національної гідності, прагнення до освіти

й самоствердження. Особливо плідними у діяльності філії були 1930-ті рр., які стали періодом інтенсивної просвітянської праці.

Перспективним напрямом подальших досліджень є висвітлення реалізації філією «Просвіти» програми ліквідації неписьменності в краї, а також дослідження фінансово-господарських аспектів розвитку товариства.

Джерела та література

- I. ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 2292. – Т. II. – 159 арк.
- II. ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 2295. – 194 арк.
- III. ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 2299. – 138 арк.

1. Бордуляк Т. Дрогобицька «Просвіта»: коротка історія / Т. Бордуляк ; за ред. проф. М. Шалати. – Дрогобич : Коло, 2003. – 37 с.

2. Гаврилюк М. «Просвіта» Дрогобиччини колись і тепер / М. Гаврилюк // Дрогобиччина – земля Івана Франка / упоряд. М. Шалата. – Дрогобич : Відродження, 1997. – Т. 4. – С. 460–465.

3. Галів М. Виникнення та діяльність читалень «Просвіти» в селі Гаї Нижні / М. Галів // Бойківщина : наук. зб. / упор., ред. О. Німелович. – Дрогобич : ВГО «Бойківське етнологічне товариство» ; Коло, 2013. – Т. 4. – С. 699–707.

4. Галів М. Читальня товариства «Просвіти» в Східниці (1909 – 1939) / М. Галів // Актуальні питання гуманітарних наук. – Дрогобич, 2014. – Вип. 8. – С. 10–16.

5. Дописи. Дрогобич. Загальний Збір філії «Просвіти» // Діло. – 1932. – Ч. 147. – 6 липня. – С. 5.

6. З просвітянського життя Дрогобиччини // Діло. – 1935. – Ч. 121. – 11 травня. – С. 5.

7. Мудрий В. У 90-ліття «Просвіти» / В. Мудрий // Свобода. – Джерсі-Сіті ; Нью-Йорк, 1958. – Ч. 243. – 18 грудня. – С. 2.

8. Позір міщани Дрогобича! // Діло. – 1926. – Ч. 259. – 21 листопада. – С. 4.

9. «Просвіта» до української суспільності! // Діло. – 1923. – Ч. 16. – 25 квітня. – С. 2.

10. Свята 1-го листопада // Діло. – 1934. – 25 листопада. – С. 3.

11. Скочилиас І. Товариство «Просвіта» / І. Скочилиас // Дрогобиччина – земля Івана Франка : зб. географічних, історичних та етнограф.-побутових і мемуарних матеріалів / гол. ред. колеґії Л. Луців. – Нью-Йорк ; Париж ; Сідней ; Торонто, 1973. – Т. I. – С. 215–229.

12. Тридцятилітній ювілей філії т-ва Просвіта в Дрогобичі // Бюлетень Дрогобицької «Просвіти». – Дрогобич, 1934. – Ч. 6. – С. 2.

13. Чава І. Українські громадські організації та товариства міжвоєнного Дрогобича / І. Чава // Гуманітарний журнал. – 2014. – № 1–2. – С. 86–93.

14. Шалата М. Століття дрогобицької «Просвіти» / М. Шалата // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність / гол. редкол. М. Литвин ; упоряд. О. Седляр, Н. Кобрин ; Національна академія наук України ; Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича. – Львів, 2012. – Вип. 21. – С. 283–393.

15. Швед О. Просвітницька діяльність Степана Витвицького на Дрогобиччині у 1920 – 1930-х рр. / О. Швед // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені В. Гнатюка. Серія: Історія / за ред. І. Зуляка. – Тернопіль, 2010. – Вип. 2. – С. 59–63.

16. Komarnytskyi Ya. The restoration and activity of the «Prosvita» society's reading rooms in Drohobych land in the interwar period / Ya. Komarnytskyi // Східноєвропейський історичний вісник / гол. ред. В. Льницький. – Дрогобич : Видавничий дім «Гельветика», 2018. – Вип. 8. – С. 87–101.

17. Zuliak I. The «Prosvita» Society's Activities in Drohobych Land During the Interwar Period of the XX Century / I. Zuliak // ДКЗ. – Спецвипуск III. – Дрогобич : Посвіт, 2017. – Р. 233–237.

References

I. TsDIAU u Lvovi – Tsentralnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv Ukrainy u Lvovi, f. 348, op. 1, spr. 2292, T. II, 159 ark. [in Ukrainian].

II. TsDIAU u Lvovi – Tsentralnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv Ukrainy u Lvovi, f. 348, op. 1, spr. 2295, 194 ark. [in Ukrainian].

III. TsDIAU u Lvovi – Tsentralnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv Ukrainy u Lvovi, f. 348, op. 1, spr. 2299, 138 ark. [in Ukrainian].

1. Borduliak, T. (2003). *Drohobyska «Prosvita»: korotka istoriia [Drohobych «Prosvita»: a short history]*. M. Shalata (Ed.). Drohobych: Kolo [in Ukrainian].

2. Havryliuk, M. (1997). «Prosvita» Drohobychchyny kolys i teper [«Prosvita» of Drohobych region past and now]. In M. Shalata (Ed.), *Drohobychchyna – zemlia Ivana Franka – Drohobych region – land of Ivan Franko*, 4, 460–465. Drohobych: Vidrozhennia [in Ukrainian].

3. Haliv, M. (2013). Vynyknennia ta diialnist chytalen «Prosvity» v seli Hai Nyzhni [The emergence and activity of reading rooms of «Prosvita» in the village of Gai Nizhni]. In O. Nimelovych (Ed.), *Boikivshchyna – Boykivshchyna*, 4, 699–707. Drohobych: VHO «Boikivske etnologichne tovarystvo»; Kolo [in Ukrainian].

4. Haliv, M. (2014). Chyतालnia tovarystva «Prosvity» v Skhidnytsi (1909 – 1939) [Reading Room of «Prosvita» Society in Skhidnytsya (1909 – 1939)]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk – Current Issues of the Humanities*, 8, 10–16. Drohobych [in Ukrainian].

5. Dopysy. Drohobych. Zahalnyi Zbir filii «Prosvity» [Posts. Drohobych. General Collection of «Prosvita» departments]. (1932, July 6). *Dilo – Bussiness*, 147, p. 5 [in Ukrainian].

6. Z prosvitianskoho zhyttia Drohobychchyny [From the Enlightenment life of Drohobych region]. (1935, May 11). *Dilo – Bussiness*, 121, p. 5 [in Ukrainian].

7. Mudryi, V. (1958). U 90-littia «Prosvity» [On the 90th anniversary of «Prosvita»]. (1958, December 18). *Svoboda – Freedom*, 243, p. 2. Dzherisiyti, Niu-York [in Ukrainian].

8. Pozir mishchany Drohobycha! [Warning to the Drohobychers!]. (1926, November 21). *Dilo – Bussiness*, 259, p. 4 [in Ukrainian].

9. «Prosvita» do ukrainskoi suspilnosti! [«Prosvita» to Ukrainian society!]. (1923, April 25). *Dilo – Bussiness*, 16, p. 2 [in Ukrainian].

10. Sviata 1-ho lystopada [Holidays on November, 1]. (1934, November 25). *Dilo – Bussiness*, p. 3 [in Ukrainian].

11. Skochylias, I. (1973). Tovarystvo «Prosvita» [Society «Prosvita»]. *Drohobychchyna – zemlia Ivana Franka – Drohobych region – Land of Ivan Franko*, 1, 215–229. Niu-York, Paryzh, Sidney, Toronto [in Ukrainian].

12. Trydtsiatlitnyi yuvilei filii t-va «Prosvita» v Drohobychi [Thirty Years Anniversary of the department of «Prosvita» society in Drohobych]. (1934). *Biuletен Drohobyt'skoi «Prosvity» – Bulletin of Drohobych «Prosvita»*, 6, 2. Drohobych [in Ukrainian].

13. Chava, I. (2014). Ukrainski hromadski orhanizatsii ta tovarystva mizhvoiennoho Drohobycha [Ukrainian Civic Organizations and Societies of Interwar Drohobych]. *Humanitarnyi zhurnal – The Humanitarian Journal*, 1–2, 86–93 [in Ukrainian].

14. Shalata, M. (2012). Stolittia drohobyt'skoi «Prosvity» [Century of Drohobych «Prosvita»]. In M. Lytvyn, O. Sedliar, & N. Kobryn (Eds.), *Ukraina: kulturna spadshchyna, natsionalna svidomist, derzhavnist – Ukraine: cultural heritage, national consciousness, statehood*, 21, 283–393. Lviv [in Ukrainian].

15. Shved, O. (2010). Prosvitnytska diialnist Stepana Vytvytskoho na Drohobychchyni u 1920 – 1930-kh rr. [Educational activity of Stepan Vytvytsky in Drohobych in the 1920s – 1930s]. In I. Zuliak (Ed.), *Naukovi zapysky Ternopil'skoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni V. Hnatiuka. Serii: Istoriiа – Scientific notes of the Ternopil V. Hnatiuk National Pedagogical University. Series: History*, 2, 59–63. Ternopil [in Ukrainian].

16. Komarnytskyi, Ya. (2018). The restoration and activity of the «Prosvita» society's reading rooms in Drohobych land in the interwar period. *Skhidnoievropetskyi istorychnyi visnyk – Historical Periodical of Eastern Europe*, 8, 87–101. Drohobych: Vydavnychiy dim «Helvetyka».

17. Zuliak, I. (2017). The «Prosvita» Society's Activities in Drohobych Land During the Interwar Period of the XX Century. *Drohobyttskyi kraieznavchyyi zbirnyk – Drohobych Periodical of Local Studies*, 3, 233–237. Drohobych: Posvit.

KOMARNYTSKYI Yaroslav – Candidate of Historical Sciences, Associate Professor of the Department of Law, Sociology and Political Science, Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University (komyaroslav@gmail.com)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8043-9248>

DOI: <https://doi.org/10.24919/2312-2595.42.163523>

ACTIVITY OF THE DEPARTMENT OF «PROSVITA» SOCIETY IN DROHOBYCH (1921–1939)

Abstract. *The article describes the process of restoration of the activity and functioning of Drohobych department of «Prosvita» in the interwar period as well as their leadership. It has been established that the department was working in difficult conditions, when the Ukrainians of Galicia were under the Polish control. The government authorities and local police created artificial obstacles in the activity of the branch in order to weaken the educational movement. The author notes negative influence of the left political parties on educational activity and states that the leadership of the «Prosvita» department was responsible for selecting candidates for the office of the Chancellor, creating reading rooms in Drohobych district and controlling their activities. The Drohobych department organized popular training courses in general education and courses for self-educating societies, improved forms and methods of educational activity. All this contributed to the formation of a national dignity among the citizens, a desire for education and self-assertion.*

We have researched the peculiarities of celebrating the anniversaries and national holidays of the society in forming the national consciousness of Ukrainians, the efforts of the department to attract

great number of members to participate in the events, which served as an important component of the consolidation of society. It has been established that department of «Prosvita» in Drohobych was united with other Ukrainian institutions for the organization of educational work and celebrations, which required considerable moral effort and material resources. The department of Prosvita Society has been proved to have occupied a prominent place playing a leading role in the cultural and educational life of the region and the realization of the national aspirations of the Ukrainian people.

Key words: *Drohobych, «Prosvita» Society, department, inter-war period, educational activity.*

Стаття надійшла до редакції 29.10.18